

Finančná gramotnosť v primárnom vzdelávaní ISCED 1

1. Charakteristika

Ekonomická kríza ukázala najmä to, že finančné povedomie širokej slovenskej populácie je nedostatočné. Extrémne rýchly vývoj trhu a stále väčšie nároky na spotrebiteľa prinášajú stresové okamžiky, v ktorých sa ľudia vo vzťahu k financiám rozhodujú nevhodne, čoho dôsledkom sú krízové situácie. **Finančná gramotnosť je schopnosť využívať poznatky, zručnosti a skúsenosti na efektívne riadenie vlastných finančných zdrojov s cieľom zaistiť celoživotné finančné zabezpečenie seba a svojej domácnosti.** Budovanie vlastnej finančnej gramotnosti je veľmi dôležité. Jednotlivec by mal mať zručnosti na uplatnenie základných matematických princípov a postupov v kontexte doma i v práci a na chápanie a hodnotenie sledu argumentov, schopnosť rozvíjať a používať matematické myslenie na riešenie rôznych problémov v každodenných situáciách – v podstate ide o matematickú gramotnosť. Žiaci sa musia naučiť orientovať sa v situáciách z bežného každodenného života, rozhodovať, zisťovať, porovnávať, poznávať riziká a riešiť každodenné problémy.

2. Ciele

Už na **1. stupni** sa žiaci stretávajú s peniazmi či v podobe vreckového, alebo im rodičia kupujú hračky. Cieľom finančnej gramotnosti je učiť ich hodnotu peňazí, čo si za ne človek môže alebo nemôže kúpiť, ako s peniazmi hospodárne narábať. Je to základ toho, aby až tieto deti budú dospelí a budú sami viesť svoje financie, dokázali s nimi rozumne naložiť a vedeli sa orientovať na finančnom trhu.

Žiak by mal získať schopnosť:

- prostredníctvom definovania osobných životných potrieb dôjsť k poznaniu možností ako tieto potreby uspokojiť a získať určitú životnú úroveň,
- rozpoznať možnosti/nástroje hospodárskeho zabezpečenia rozpočtu domácnosti,
- porovnať skúsenosti získané na modelovom hospodárení so svojimi reálnymi skúsenosťami z osobného života,
- orientovať sa v systéme existencie, obehu a ochrany peňazí, logicky a kriticky myslieť,
- argumentovať a komunikovať a spolupracovať pri riešení problému,
- tvoriť jednoduché hypotézy a skúmať ich pravdivosť,
- čítať s porozumením súvislé texty obsahujúce čísla,
- schopnosť pracovať s návodmi a tvoriť ich,
- používať IKT na vyhľadávanie, spracovanie, uloženie a prezentáciu informácií,
- umožniť tak sústredenie sa na podstatu riešeného problému, rozvíjanie zručností žiakov súvisiacich s procesom učenia sa, s aktivitou na vyučovaní, s racionálnym a samostatným prístupom k učeniu sa, podporeniu a k upevňovaniu kladných morálnych a vôľových vlastností žiakov, ako je samostatnosť, rozhodnosť, vytrvalosť, húževnatosť, sebakritickosť, kritickosť, cieľavedomá sebvýchova a sebazvedľovanie, dôvera vo vlastné schopnosti a možnosti, systematickosť pri riešení úloh.

3. Kompetencie

Finančná gramotnosť /FIG/ popisuje minimálne nároky na finančné, ekonomické a právne vzdelávanie žiakov prostredníctvom osvojených kompetencií. Kompetencie v oblasti finančnej gramotnosti sa postupne zameriavajú od najnižšej úrovne až do momentu

absolvovania základnej školy. Dôraz sa kladie na praktické využitie poznatkov a prepojenie s realitou, nielen na nadobudnutie teoretických vedomostí. Predpokladá sa, že žiak bude ovládať pojmy vyskytujúce sa v jednotlivých témach. Toto ovládanie znamená, že žiak - rozumie zadaniam úloh, v ktorých sa tieto pojmy vyskytujú, - vie ich správne použiť pri formuláciách svojich odpovedí, - vie dôležité pojmy stručne opísať (definovať).

FIG je usporiadaná do šiestich tém:

- Finančná zodpovednosť spotrebiteľov;
- Plánovanie, príjem a práca;
- Rozhodovanie a hospodárenie spotrebiteľov;
- Úver a dlh;
- Sporenie a investovanie,
- Riadenie rizika a poistenie.

Poradie tém nie je určené, určuje ho škola v rámci implementácie do svojho školského vzdelávacieho programu. Jednotlivé témy sú rozpísané do čiastkových kompetencií. Tieto čiastkové kompetencie sú popísané na úrovniach, pričom na týchto úrovniach sú opísané poznatky, zručnosti a skúsenosti, ktoré by mali byť žiaci schopní preukázať.

4. Tematické okruhy

Kompetencie sa postupne zameriavajú na minimálnu úroveň, až do momentu absolvovania strednej školy.

Témy, celkové a čiastkové kompetencie opisujú vybrané poznatky, zručnosti a skúsenosti z oblasti finančnej gramotnosti.

Očakávania opisujú, akým spôsobom by mali žiaci byť schopní aplikovať vedomosti a zručnosti pri každodenných finančných rozhodnutiach a činnostiach.

Vzdelávanie v oblasti finančnej gramotnosti sa opiera o vládou schválenú stratégiu. V súvislosti s tým bol v roku 2008 vypracovaný Národný štandard finančnej gramotnosti, verzia 1.0, ktorý bol v roku 2014 aktualizovaný na Národný štandard finančnej gramotnosti, verzia 1.1 (ďalej NŠFG). NŠFG je členený do siedmich tém, ktoré sú ďalej rozpracované do celkových kompetencií a čiastkových kompetencií.

Vychádzajúc zo vzdelávacích podmienok školy, stupňa vedomostnej úrovne a potrieb žiakov sme finančnú gramotnosť začlenili do jednotlivých vyučovacích predmetov s využitím medzipredmetových vzťahov. V rámci čiastkových kompetencií sú zadefinované očakávania na troch úrovniach. Prvému stupňu základnej školy zodpovedá prvá úroveň očakávaní.

Témy

Prvá úroveň: Primárne vzdelávanie

1. Finančná zodpovednosť spotrebiteľov

Celková kompetencia : Používanie spoľahlivých informácií a uplatňovanie rozhodovacích procesov v osobných financiách.

Čiastková kompetencia 1: Určiť rôzne spôsoby komunikácie o finančných záležitostiach.

Očakávania, že žiak je schopný: Uviesť jednoduché príklady, ako sa môžu osobné informácie/údaje dostať k nepovolaným osobám. Opísať možné dôsledky prezradenia vybraných osobných informácií.

Využitie témy v jednotlivých vyučovacích predmetoch :

- 1. roč.** SJL - Vyvodenie písmena E, e
ANJ - Rodina, Vianočné sviatky
PVO - Moja rodina
ETV - Naša rodina
MAT - Prirodzené čísla 1 – 20, Aplikačné slovné úlohy
- 2. roč.** ETV - Iniciatíva
SJL - Najsladšia mandarínka
PVO - Ako privolať pomoc
Mat - Počítame do 20 s prechodom cez základ 10, slovné úlohy
- 3. roč.** VLA – Rodina, obec
ETV - Pomoc, darovanie, delenie sa
- 4. roč.** ETV - Napĺňanie dohovoru o právach dieťaťa
VLA - Život na dedine a v meste
ANJ - Stravovanie

Čiastková kompetencia 2: Stručne zhrnúť hlavné princípy ochrany spotrebiteľov.

Očakávania, že žiak je schopný: Uviesť príklady možností na vrátenie výrobkov v rôznych typoch obchodov (napr. elektronické, kamenné). Jednoducho opísať základné práva spotrebiteľov.

Využitie témy v jednotlivých vyučovacích predmetoch :

- 1. roč.** MAT- Prirodzené čísla 1 - 20, Pojem čísla 0
SJL - Čítanie o rodine - Jogurtovo jahodová zmrzlina
ANJ - Rodina, Číslovky 1 – 8
PVO - Moja rodina, Význam vody pre život
ETV - Ľudská dôstojnosť
HUV - Kováč kuje mechy duje, Bola babka
- 2. roč.** ETV - Postoje a spôsobilosti v medziľudských vzťahoch
SJL - Upratovačka a rozhadzovači, O troch grošoch, Janko Hraško, Prosba a želanie
MAT - Počítanie do 100 – sčítanie a odčítanie celých desiatok
HUV - Bol jeden gajdoš, Na sluhu
- 3. roč.** MAT - Vytváranie prirodzených čísel v obore do 10 000
VLA – Krajina
ANJ - Osobné údaje, Vzťahy v rodine
PDA - Objavujeme teplo a svetlo - Zdroje tepla a svetla na zemi

- HUV - Slovenská ľudová - Šijeme vrecia, šijeme*
4. roč. *VYV - Tešíme sa na Vianoce, Tradície – Výroba papierovej peňaženky*
MAT - Usporiadanie čísel od 1 do 10 000, Násobenie a delenie.
ETV - Napĺňanie dohovoru o právach dieťaťa
HUV - Ľudová pieseň - Pokapala na salaši slanina, Bol jeden gajdoš
PDA - Elektrická energia

Čiastková kompetencia 3: Posúdiť význam boja proti korupcii, podvodu, ochrany proti praniu špinavých peňazí.

Očakávania, že žiak je schopný: Navrhnuť spôsoby riešenia finančných situácií, v ktorých sa stretne s klamstvom, podvodom, nečestným správaním.

Využitie témy v jednotlivých vyučovacích predmetoch :

- 1. roč. MAT - Prirodzené čísla 1 až 20, Sčítanie a odčítanie do 10*

SJL - Čítanie o rodine, Tajomstvo hračiek

PVO - Moja trieda, Moja rodina

TEV - Prípravné cvičenia s riekankami

ETV - Postoje a zručnosti v medziľudských vzťahoch (chrániť si veci svoje i iných)

- 2. roč. ETV - Postoje a spôsobilosti v medziľudských vzťahoch*

SJL - O červenom smreku, Rozhovor.

- 3. roč. ETV - Pomoc, darovanie, delenie sa*

PDA - Zdroje vody, Objavujeme teplo a svetlo, Horenie – tepelná izolácia domov

IFV - Informácie okolo nás

- 4. roč. PDA - Elektrická energia*

2. Plánovanie, príjem a práca

Celková kompetencia

Vyhodnotenie vzťahu práce a osobného príjmu Organizovanie osobných financií a používanie rozpočtu na riadenie toku peňazí.

Čiastková kompetencia 1: Identifikovať zdroje osobných príjmov

Očakávania, že žiak je schopný: Opísať, čo sú osobné príjmy človeka.

Využitie témy v jednotlivých vyučovacích predmetoch :

- 1. roč. MAT - Prirodzené čísla 1 až 20, Tvorenie a čítanie dvojčiferných čísel*

PVO – Moja rodina

- 2. roč. SJL - Tvorba otázok – Žiadosť o informáciu*

- 3. roč. ETV - Riešenie konfliktov*

SJL - Inzerát, Diskusia – názor

ANJ - Domov a bývanie

Čiastková kompetencia 2: Vypracovať finančný plán.

Očakávania, že žiak je schopný: Roztriediť príjmy do domácnosti a výdavky na domácnosť.

Využitie témy v jednotlivých vyučovacích predmetoch :

- 3. roč.** ETV - Pomoc, darovanie, delenie sa
SJL - Vyjadrenie vlastnej túžby, Reklama
- 4. roč.** MAT - Vytváranie stĺpcových diagramov, Riešenie aplikačných úloh a úloh rozvíjajúcich špecifické matematické myslenie
ETV - Reálne a zobrazené vzory

3. Rozhodovanie a hospodárenie spotrebiteľov

Celková kompetencia: Porozumenie a orientovanie sa v zabezpečovaní životných potrieb jednotlivca a rodiny

Čiastková kompetencia 1: Poznať a zosúladiť osobné, rodinné, spoločenské potreby

Očakávania, že žiak je schopný: Pomenovať osobné, rodinné a spoločenské potreby. Vysvetliť vzťah ľudská práca – peniaze. Vymedziť situácie, kedy si človek predmety nakupuje a kedy si ich požičiava.

Využitie témy v jednotlivých vyučovacích predmetoch :

- 2. roč.** SJL - Tvorba otázok – žiadosť o informáciu
PVO - Výlet
- 3. roč.** SJL - Reklama, Inzerát
VYV - Reliéf mince
ETV - Riešenie konfliktov
- 4. roč.** IFV - Bezpečné správanie sa na internete
SJL - Diskusia, Názor
ETV - Napínanie dohovoru o právach dieťaťa

Čiastková kompetencia 2: Prijímať finančné rozhodnutia so zvažovaním alternatív a ich dôsledkov

Očakávania, že žiak je schopný: Zoradiť osobné želania/potreby podľa ich dôležitosti. Stanoviť si merateľné krátkodobé finančné ciele.

Využitie témy v jednotlivých vyučovacích predmetoch :

- 2. roč.** MAT - Sčítanie a odčítanie dvojciferného a jednociferného čísla bez prechodu cez základ 100, Riešenie slovných úloh
SJL - Prosba, Želanie
- 3. roč.** SJL - Vybrané slová po P

Čiastková kompetencia 3: Uplatniť spotrebiteľské zručnosti pri zodpovednom rozhodovaní o nákupe

Očakávania, že žiak je schopný: Porovnať ceny rovnakého alebo podobného výrobku a/alebo služby v dvoch rôznych obchodoch. Uplatniť zodpovedné rozhodovanie pri nákupe, primerane veku.

Využitie témy v jednotlivých vyučovacích predmetoch :

- 2. roč.** SJL - O troch grošoch
- 4. roč.** PDA – Voda
SJL - Diskusia, Názor
MAT - Sčítanie a odčítanie prirodzených čísel do 10 000,

Riešenie aplikačných úloh a úloh rozvíjajúcich špecifické matematické myslenie
IFV - Komunikácia prostredníctvom IKT (ochrana osobných údajov, vyhľadávanie informácií)

Čiastková kompetencia 4: Opísať používanie rôznych metód platenia

Očakávania, že žiak je schopný: Opísať, za čo všetko sa v domácnosti platí. Vysvetliť používanie peňazí v bežných situáciách (hotovostná a bezhotovostná forma peňazí).

Využitie témy v jednotlivých vyučovacích predmetoch :

2. roč. SJL - *O troch grošoch*

4. roč. PDA – *Človek*

SJL - *Diskusia, Názor*

MAT - *Sčítanie a odčítanie prirodzených čísel do 10 000, Riešenie aplikačných úloh a úloh rozvíjajúcich špecifické matematické myslenie*

IFV - *Komunikácia prostredníctvom IKT (ochrana osobných údajov, vyhľadávanie informácií)*

4. Úver a dlh

Celková kompetencia: Udržanie výhodnosti, požičiavanie za priaznivých podmienok a zvládanie dlhu

Čiastková kompetencia 1: Identifikovať riziká, prínosy a náklady jednotlivých typov úverov

Očakávania, že žiak je schopný: Zdôvodniť voľbu nákupu tovaru alebo služby alebo požičania si predmetu.

Využitie témy v jednotlivých vyučovacích predmetoch :

1. roč. SJL - *Čítanie o rodine, Vysvedčenie*

MAT - *Prirodzené čísla 1 až 20, Pojem čísla 7*

VYV - *Hra na zberateľa, archeológa, kozmonauta a botanika*

ETV - *Postoje a zručnosti v medziľudských vzťahoch (chrániť si veci svoje i iných)*

2. roč. SJL - *Pätnásť múdrych doktorov, Kominári - čierny chlapi*

MAT - *Riešenie aplikačných úloh a úloh rozvíjajúcich špecifické matematické myslenie*

3. roč. VLA - *Prečo chodíme do školy*

4. roč. SJL - *Diskusia, Názor*

Čiastková kompetencia 2 : Mať základné informácie o jednotlivých druhoch úverov poskytovaných spotrebiteľom

Očakávania, že žiak je schopný: Vysvetliť, že peniaze sa dajú požičať vo finančných inštitúciách.

Využitie témy v jednotlivých vyučovacích predmetoch :

2. roč. MAT - *Sčítanie a odčítanie prirodzených čísel v obore do 100*

3. roč. SJL - *Vyjadrenie vlastnej túžby*

4. roč. SJL - *Diskusia, Názor*

PVC - Vianočné tradície – zhotovovanie výrobkov na vianočnú burzu

Čiastková kompetencia 3: Zhodnotiť možnosti, ako sa vyhnúť problémom so zadlžením (predlžením) alebo ako ich zvládnuť

Očakávania, že žiak je schopný: Vysvetliť, čo môže nastať pri požíčianí si cenných predmetov alebo peňazí.

Využitie témy v jednotlivých vyučovacích predmetoch :

2. roč. SJL - *Prečo sa kačka ponára do vody*
ANJ – *Narodeninová oslava*

3. roč. MAT - *Vytváranie prirodzených čísel v obore do 10 000, Zaokrúhľovanie*

4. roč. SJL – *Diskusia*
PDA – *Jednoduché stroje*

5. Sporenie a investovanie

Celková kompetencia: Aplikácia rôznych investičných stratégií, ktoré sú v súlade s osobnými cieľmi

Čiastková kompetencia 1: Vysvetliť, ako sporenie prispieva k finančnej prosperite

Očakávania, že žiak je schopný: Opísať, ako a prečo človek môže sporiť.

Využitie témy v jednotlivých vyučovacích predmetoch :

2. roč. SJL - *Prosba, Želanie, žiadosť o informáciu*

3. roč. VLA - *Rodina*
ETV - *Postoje a spôsobilosti medziľudských vzťahov*

4. roč. IFV - *Informácie okolo nás – práca na projekte (reklama na cestovnú kanceláriu)*
PDA - *Človek*

6. Riadenie rizika a poistenie

Celková kompetencia: Používanie primeraných stratégií riadenia rizík

Čiastková kompetencia 1: Vysvetliť pojem riziko a pojem poistenie

Očakávania, že žiak je schopný: Uviesť príklady rizík, ktorým môžu čeliť jednotlivci a domácnosti. Vysvetliť podstatu rizika a jeho typy.

Využitie témy v jednotlivých vyučovacích predmetoch :

1. roč. MAT - *Prirodzené čísla 1 – 20, Aplikačné slovné úlohy*

2. roč. ANJ - *Ovocie*

3. roč. SJL - *Bebek z Krásnej Hôrky*

4. roč. ETV - *Napíňanie dohovoru o právach dieťaťa*

VLA - *Tradície*

ANJ - *Rodina a spoločnosť*

Čiastková kompetencia 2: Charakterizovať verejné poistenie a vysvetliť rozdiel medzi verejným a komerčným poistením.

Očakávania, že žiak je schopný: Vysvetliť, prečo a kedy sa ľudia potrebujú poistiť. Na jednoduchých príkladoch názorne ukázať, ako poistenie funguje.

Využitie témy v jednotlivých vyučovacích predmetoch :

1. roč. SJL – Vyvodenie písmená E, e
MAT - Prirodené čísla 1 – 20, Aplikačné slovné úlohy
2. roč. SJL - Vieme sa ospravedlniť, Prečo sa kačka ponára do vody
ANJ – Narodeninová oslava
3. roč. SJL - Lev Nikolajevič Tolstoj – Dvaja priatelia
4. roč. PDA – človek

Čiastková kompetencia 3: Charakterizovať komerčné poistenie

Očakávaná, že žiak je schopný: Rozoznať hlavné typy poistenia motorových vozidiel. Vysvetliť rozdiel medzi poistením nehnuteľnosti (bytu, resp. domu) a poistením domácnosti (zariadenia).

1. roč. SJL - Vyvodenie hlásky C, c
2. roč. ETV - Tvorivosť, Iniciatíva
3. roč. ETV - Riešenie konfliktov
4. roč. SJL - Zariadovanie bytu, Predpona
ETV - Napíňanie dohovoru o právach dieťaťa
ANJ - Rodina a spoločnosť

5. Metódy pri vyučovaní finančnej gramotnosti

Heuristická metóda je metóda učenia objavovaním. Žiaci nedostávajú hotové fakty, ale sú podnecovaní, aby sami hľadali riešenie.

Situačné metódy sú späté so životnou realitou. Ich podstatou je riešenie životných situácií, ktorá je zo skutočnej udalosti. Žiaci pri týchto metódach využívajú vlastné vedomosti, zručnosti. Pracujú s informačnými zdrojmi, zohľadňujú skúsenosti. Spoločne diskutujú o možných riešeniach. Hľadajú výhody a nevýhody a rozhodujú sa, ktoré riešenie je najlepšie.

Inscenačné metódy založené na hraní rolí sú možnosťou, ako môžeme vziať žiakov do finančnej problematiky. Tieto metódy majú široké uplatnenie. Umožňujú žiakom hlbšie pochopiť vzdelávací obsah. Sú vhodné najmä na rozvoj sociálnych zručností. Žiaci sa vcítia do situácie a správajú sa tak ako to vyžaduje ich rola. Žiakov motivuje hrať rolu dospelých a je to pre nich zábavné. Inscenačné metódy sú vhodné na nácvik asertívnej komunikácie.

Diskusie a diskusné hry sú vhodné pre niektoré témy finančnej gramotnosti. Žiaci môžu byť rozdelení na skupiny obhajujúci určitý názor. Precvičujú schopnosť komunikácie, vyjednávania, formulácie pocitu a názoru, načúvania a vcitovania sa. Slúžia aj na formovanie hodnôt a postojov, zamysleniu sa nad novými problémami.

Brainstorming je metóda, ktorou sa získava množstvo nápadov na danú tému. Je založená na skupinovom výkone. Členovia skupiny sú schopní vyprodukovať oveľa viac nápadov, ako jednotlivec. Pri brainstormingu ide o získanie kvantity nápadov.

Myšlienková (mentálna) mapa predstavuje graficky usporiadaný text s vyznačenými súvislosťami. Využíva sa na učenie, zapamätanie, riešenie problémov. Začína sa uprostred tabule s kreatívnym využitím obrázkov, symbolov, farieb.

Ice breaker (prelomenie ľadu) sa zaraďuje na začiatok hodiny, pred informačný blok. Slúži na navodenie neformálnej priateľskej atmosféry. Vhodný je aj vtip alebo krátky príbeh.

Doplňovačky, osemsmerovky – ide o rýchle cvičenie, pomocou ktorého si žiaci zopakujú podstatu preberanej látky. Niekedy môžu slúžiť ako motivácia.

Didaktické hry môžu tiež spestriť finančné vzdelávanie. Medzi ne môžeme zaradiť aj klasické skupinové hry alebo doskové hry alebo počítačové aplikácie. Plnia motivačnú alebo upevňovaciu funkciu. Vo výchovno-vzdelávacom procese je dôležité získať osobnú skúsenosť s hraním didaktických hier. Používať hry ako: Platí, platí,... Pravda a lož, Deľba práce, Hra na poisťovňu, Hospodárenie v rodine,... alebo využívať dostupné aplikácie s finančnou tematikou.

Vlastnosti používaných metód

Názorné : Poskytované informácie by mali byť názorné, dobre viditeľné a opierať sa o vedomosti žiakov.

Jednoduché: Témy majú vychádzať zo znalosti, skúseností žiakov. Používané pojmy musia žiaci poznať a rozumieť ich významu.

Vyburcovať u žiakov aktivitu: Žiaci by mali samostatne na hodine diskutovať, do aktivity sa zapájať.

Primerané tempo hodiny: Tempo musí vyhovovať všetkým žiakom, i jednotlivcovi.

Zmysluplné: Žiaci musia poznať zmysel o tom, čo sa učia. Prečo sa to učia? Musia vedieť, prečo je finančná gramotnosť dôležitá pre každého z nich.

Využiteľné: Informácie, ktoré žiak získa musia byť prakticky využiteľné. Tak si informácie žiaci ľahšie zapamätajú.

Dôležité: Nie všetky informácie, ktoré počas života žiaci získavajú, sú dôležité. Dbať, aby sa žiaci učili rozpoznať dôležité informácie od nepodstatných.

Finančné vzdelávanie je orientované na rozvíjanie zručností pre uplatnenie v živote a preto musí byť previazané s každodenným životom. Preto je vhodné využívať také aktivity, ktoré umožňujú autentický zážitok finančnej situácie a zároveň vedú k osvojeniu zodpovedného rozhodovania.